

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีมากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือใน ความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็น มูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มี กติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็ง มาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่ หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถี วัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจาก ความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชน สามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อัน ใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัว กันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสามัคคี มีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่ภาวะดินค้ำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัย อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งถือเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งในการที่จะพลิกฟื้นเศรษฐกิจของประเทศให้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤตการณ์ที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ และเชื่อว่าจะเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆทางสังคม โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ และปัญหาความยากจนได้ ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องเกิดจากคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนมีส่วนร่วม มีบทบาท ในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การแสดงความคิดเห็นต่างๆทั้งในฐานะผู้คิดริเริ่มวางแผน ผู้ประสานงานและผู้สนับสนุน จากอดีตของการพัฒนาที่ผ่านมาพบว่าในขั้นของการแปรแผนหรือนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (Policy Implementation) มักจะประสบกับความล้มเหลวอันเนื่องมาจากการใช้วิธีการพัฒนาแบบสั่งการจากเบื้องบน (Top-Down Planning Process) ซึ่งเป็นจุดอ่อนของการพัฒนาโดยใช้กระบวนการของรัฐ ดังนั้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นยุทธศาสตร์ของการ

พัฒนาที่สำคัญยิ่งในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวทางการพัฒนาจากล่างสู่บน (Bottom - Up Planning Process)

ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เช่น ประเวศ วะสี (2538 : 36-37) ได้กล่าวถึงความสำคัญของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนไว้ในหลายลักษณะ คือ ในหนังสือยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ : ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดรวมกัน ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนโดยได้เสนอว่า กระแสใหญ่ในโลกจะมีแต่ Globalization อย่างเดียวก็หาไม่ แต่จะมีกระแสของ Localization หรือความเป็นชุมชนเกิดขึ้นในขณะเดียวกันด้วยความเข้มแข็งของชุมชนจะแก้ไขปัญหาทุกชนิดและพัฒนาทุกอย่างพร้อมกันไปอย่างเป็นบูรณาการ กล่าวคือ แก้ไขความยากจนได้โดยเร็ว อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ แก้และป้องกันปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โสเภณี โรคเอดส์ อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชนคือผู้ปฏิบัติวัฒนธรรม และความเข้มแข็งของชุมชนคือรากฐานของสังคมอารยะ (Civil Society) หรือรากฐานของประชาธิปไตย ยุทธศาสตร์ชุมชนจึงเป็นยุทธศาสตร์ใหญ่เมื่อเกิดชุมชนขึ้น สมาชิกจะมีความสุขเป็นล้นพ้นและมีความสร้างสรรค์สูงยิ่ง มีศักยภาพที่จะทำอะไรๆ ให้สำเร็จทุกอย่าง เป็นศักยภาพอย่างไม่มีข้อจำกัด (Limitless Potential) ในหนังสือการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง (2537 : 14-15) ได้เสนอว่า ในความเป็นชุมชน มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันและมีการทำงานร่วมกัน จึงเป็นหน่วยที่มีประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และได้รับผลของประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ คือ ความสุข ความเจริญ ดังนั้นความเป็นชุมชนจึงเป็นประชาธิปไตยในระดับพื้นฐานและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ในหนังสือ วัฒนธรรมกับการพัฒนา ประเวศ วะสี (2537 : 18-19) ได้เสนอว่า องค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเป็นหัวใจของการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้ง เศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2538 : 32) ได้อ้างงานวิจัยของ Robert Putnam เรื่อง Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy (1993) ซึ่งพบว่าในจำนวน 15 แคว้นของอิตาลีนั้น ถ้าแคว้นใดมีความเป็นประชาคม (Civic Tradition หรือ Civility) มาก สิ่งต่างๆก็จะดีตามไปด้วยซึ่ง ประเวศ วะสี สรุปว่าเครื่องมือที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนได้คือ ความเป็นประชาสังคมที่ได้รับการถักทอคุณงามความดีที่แตกต่างหลากหลายเข้าด้วยกัน (คำบรรยายเรื่องสภาวัฒนธรรมจังหวัด, ชุมพลังการ

พัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์. 2538) ความเป็นประชาสังคมจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากชุมชนเข้มแข็ง ปัจเจกหรือ องค์ประกอบที่สำคัญของการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้น สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (2539 : 8-9) ได้เสนอองค์ประกอบ หรือปัจจัยของการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง 3 ส่วน คือ

1) จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) หมายถึง ความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในอนาคตที่จะเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ร่วมกัน

2) โครงสร้างองค์กรประชาสังคม (Civic Organization) หมายถึงการรวมกลุ่มที่มีระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา

3) เครือข่ายประชาสังคม (Civic Network) หมายถึงโครงสร้างและกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน ซึ่งจะต้องมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

จากองค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 3 ประการนี้ที่เป็นปัจจัยให้สามารถเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ Michael Bratton (1994 : 25) ที่ได้เสนอองค์ประกอบของประชาสังคมว่าประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญคือ

1) ค่านิยมและบรรทัดฐานของชุมชน (Norm of Civic Community)

(1) ความไว้วางใจและเชื่อถือกัน (Trust)

(2) ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Reciprocity)

(3) ความอดทนอดกลั้นต่อความขัดแย้ง (Tolerance)

(4) การเปิดกว้างยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย (Inclusion)

2) โครงสร้างองค์กรประชาสังคม (Structures of Associational Life) กลุ่มทางสังคมหรือองค์กรที่รองรับการคบหาสมาคมและเอื้ออำนวยต่อการแสดงออก ทางสังคมของบุคคลเพื่อความหลากหลายและเสริมภาคประชาสังคมให้เข้มแข็งขึ้น

3) เครือข่ายการสื่อสารสาธารณะ (Network of Public Communication) ช่วยให้เกิดการพูดคุย ถกเถียงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (การผูกขาดสื่อมวลชนไม่ว่าจะโดยรัฐหรือเอกชนก็ตามเป็นเงื่อนไขที่ไม่เอื้อต่อการเติบโตของประชาสังคม)

โครงสร้างองค์กรประชาคมเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทุกสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติของสังคม โครงสร้างสังคมที่เน้นความสัมพันธ์ทางแนวดิ่งหรือแนวตั้งที่เน้นว่าใครขึ้นกับใครแต่ละคนไม่ได้มีศักดิ์ศรีของความเป็นคน แต่เป็นผู้อยู่ในอาณัติ (Subject) ของคนข้างบนๆ โครงสร้างแบบนี้มีการเรียนรู้น้อยเพราะคนมีอำนาจไม่ต้องใช้ความรู้ ใช้อำนาจสั่งการคนข้างล่างไม่ต้องใช้สติปัญญาเพราะต้องคอยทำตามคำสั่ง ซึ่งผิดกับโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบที่ทุกคนมีส่วนร่วมด้วยความเสมอภาค มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันเป็นการเปิดศักยภาพของคนได้เต็มที่ ทุกคนมีศักยภาพที่จะเห็น ที่จะรัก ที่จะเรียนรู้และที่จะร่วมมือกัน โครงสร้างแบบแนวราบจึงเป็นโครงสร้างขององค์กรประชาคมที่จะเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ประเวศ วะสี ในเลขานุการสภาสถาบันราชภัฏ, บรรณาธิการ. 2539 : 112-117) ได้นำเสนอโครงสร้างสังคมไทยใหญ่ๆ เป็น 3 ภาค คือ โครงสร้างภาครัฐ โครงสร้างภาคธุรกิจ และโครงสร้างภาคประชาชน ความสัมพันธ์ของ 3 ภาค ไม่ได้ดุลกัน กล่าวคือ โครงสร้างภาครัฐใหญ่โตมีอำนาจมาก โครงสร้างภาคธุรกิจใหญ่โตมีอำนาจมาก แต่โครงสร้างภาคประชาชนมีอำนาจน้อยอ่อนแอ จึงต้องมีการพัฒนาโครงสร้างภาคประชาชนให้เข้มแข็งโดยการรวมกลุ่มกันทำงานในรูปแบบต่างๆ ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเรียกว่ากลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ หรือชุมชน ชื่อกลางๆ ที่ใช้คือชุมชน ประชาชนอยู่กันโดยไม่มีโครงสร้างก็จะเหมือนของเหลวไม่เข้มแข็ง ต้องมีโครงสร้างจึงจะเข้มแข็ง ฉะนั้นชุมชนจึงหมายถึงโครงสร้างคือต้องมีองค์กร การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก็คือการเสริมสร้างโครงสร้างหรือองค์กรของชุมชนให้เข้มแข็งนั่นเอง การที่คนจำนวนหนึ่งมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และมีการจัดการให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นเรียกว่าชุมชน ในการรวมตัวกันเป็นชุมชนต้องมีความหลากหลายของคนตามสาขาอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่ อายุ เพศ หรือเชื้อชาติ แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันย่อมต้องมีผู้นำ ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะนำพาชุมชนให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ผู้นำที่มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่เด่นชัดมากในชุมชน คือ ผู้นำชุมชนและผู้นำทางการเมือง เพราะเป็นศูนย์รวมความเชื่อถือ ความศรัทธาของคนในชุมชน

การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้นต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบหรือปัจจัยที่สำคัญที่ สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (2539 : 8-9) ได้เสนอไว้ 3 ส่วน คือ

1) จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) หมายถึงความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความเอื้ออาทรยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในอันที่จะเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ร่วมกัน

2) โครงสร้างองค์กรประชาสังคม (Civic Organization) หมายถึงการรวมกลุ่มที่มีระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และ

3) เครือข่ายประชาสังคม (Civic Network) หมายถึงโครงสร้างและกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน โดยมีระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

การที่จะวัดว่าชุมชนมีความเข้มแข็งหรือไม่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (โครงการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง, 2544) สามารถวัดได้จากชุมชนที่มีลักษณะดังนี้

1) ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดี หมายถึง สมาชิกของชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้และ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามในด้านต่างๆ ในชุมชน

2) ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น หมายถึง สมาชิกของชุมชนมีความผูกพันและความสัมพันธ์ที่ดี มีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน สมาชิกเห็นประโยชน์ของกลุ่มมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

3) ชุมชนพึ่งตนเองได้ หมายถึง สมาชิกชุมชนสามารถร่วมกันตัดสินใจในการดำเนินการ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนด้วยตนเองโดยอิสระ ปราศจากการควบคุมบังคับจากภายนอก และมีอำนาจต่อรองกับภายนอกชุมชน

4) ชุมชนมีผู้นำตามธรรมชาติ หมายถึง มีผู้นำเกิดขึ้นในขณะที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ของ ชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

โดยสรุปแล้ว คือ “ การร่วมมือกันของชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนและทำกิจกรรมใด ๆ ได้ด้วยชุมชนเอง ”

ตัวอย่างของชุมชนเข้มแข็งและการเสริมสร้างชุมชนนั้น คือ ชุมชนแฟลตดินแดงที่เป็นพื้นที่ของการเคหะแห่งชาติ คนที่อาศัยอยู่แต่ดั้งเดิมเป็นคนต่างจังหวัดที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ตั้งรกรากบ้านเรือนอยู่สลัมบ้าง ที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย บ้างหรือก็ชุมชนใต้ทางด่วนบ้าง กระจาย

อยู่ตามที่ต่างๆ รัฐจึงสร้างแฟลตขึ้นมาเพื่อให้คนเหล่านั้นมาอาศัยอยู่เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือไม่ก็เป็นการที่จะต้องใช้พื้นที่เหล่านั้นมาทำประโยชน์ ซึ่งเมื่อขับไล่กลุ่มคนเหล่านั้นไปทำให้ไม่มีที่อยู่ ทำให้เป็นปัญหาสังคมตามมาจึงต้องนำคนเหล่านั้นมาอยู่ที่แฟลตของการเคหะแห่งชาติตามชุมชนต่างๆ ซึ่งแฟลตดินแดงก็เป็นพื้นที่หนึ่งของการเคหะแห่งชาติจากหลายๆ โครงการ เป็นชุมชนที่เก่าแก่พอสมควรประมาณมากกว่า 30 ปี ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนแรกๆ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 4 ชั้น จำนวน 8 อาคาร อาคารละ 80 ห้อง รวมทั้งสิ้น 640 ห้อง การที่มีคนจำนวนมากมาอยู่ร่วมกันนั้น การมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันทำให้ยากต่อการบริหาร ดังนั้นการที่จะบริหารชุมชนให้เป็นปกติสุขนั้น การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งจากการเลือกตั้งของคนในชุมชนและผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นที่แสดงบทบาทที่ดี รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้

ซึ่งในชุมชนแฟลตดินแดงถือว่าเป็นชุมชนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร การที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นเป็นเรื่องยาก แต่เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและมีผลกระทบต่อชุมชนแล้ว ทำให้ชุมชนมีการร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน เช่น ปัญหายาเสพติด การทวงแฟลตดินแดง, การต่อรองการขึ้นค่าเช่าของการเคหะแห่งชาติ เป็นต้น และการที่ชุมชนสามารถแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี เช่น การจัดตั้งชมรมมารุกไทย ที่มีแชมป์ระดับประเทศ ที่เป็นคนในชุมชน จัดตั้งชมรมเอ โรบิก หรือแม้แต่การให้การศึกษาแก่คนในชุมชนเอง เช่น การจัดให้มีการฝึกอาชีพของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานที่จัดขึ้นในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อความสัมพันธ์อันดีในชุมชนเอง สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นความเข้มแข็งของชุมชนแฟลตดินแดง คือ การร่วมมือกันของชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและทำกิจกรรมใด ๆ ได้ด้วยชุมชนเอง

ทั้งนี้สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดง ได้มีบทบาทในด้านความสัมพันธ์กับประชาชน ในฐานะสมาชิกสภากรุงเทพมหานครค่อนข้างสูง เป็นบทบาทที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองกับผู้นำโดยตรง อาทิ การออกพบปะเยี่ยมเยียนประชาชน การรับทราบปัญหาความต้องการของประชาชน การให้ความช่วยเหลือทั้งส่วนตัวและส่วนรวม รวมทั้งเป็นผู้นำทางการเมืองที่แสดงบทบาทนอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ตามสถานะภาพของสมาชิกสภากรุงเทพมหานครด้วย ซึ่งนับได้ว่า

การแสดงบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร มีส่วนช่วยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น และการเป็น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ความเป็นผู้นำทางการเมือง ที่มีต่อชุมชนจึงมีความสำคัญ อย่างมาก เป็นจุดเริ่มต้นของการผลักดันนโยบาย ตั้งแต่ระดับจุลภาคไปหานโยบายระดับมหภาค โดย ผ่านจากผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นขึ้นไปสู่ระดับประเทศที่เป็นตัวกำหนดนโยบาย และเป็นการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของตัวเองด้วย อย่างปรากฏการณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน ในการที่ ชุมชนมีการร่วมมือกันแก้ปัญหาในชุมชนเอง คือ ในกรณีของการที่มีนโยบายของการเคหะแห่งชาติที่ จะทเวนแปลงที่ดินแดง เพื่อที่จะนำพื้นที่ไปทำประโยชน์อย่างอื่นหรือสร้างใหม่ทดแทนในพื้นที่อื่น ที่เป็น เรื่องราวใหญ่โต จนเป็นเหตุนำไปสู่การพิจารณาเข้าที่ประชุมในการประชุมรัฐสภาของรัฐบาล เป็นกรณี เร่งด่วนของวาระการประชุม ที่เป็นเรื่องสำคัญระดับประเทศมาแล้ว ทั้งๆ ที่เรื่องเกิดมาจากชุมชนแปลง ดินแดงของการเคหะแห่งชาติที่จะทเวนทิ้ง ด้วยเหตุผลที่ว่าแปลงที่ดินแดงสร้างมานานกว่า 30 ปี โครงสร้างจึงไม่ปลอดภัย ทำให้เป็นที่มาของการชุมนุมเรียกร้องไม่ให้ทเวนแปลงที่ดินแดง ซึ่งเกิดจาก ชุมชนเล็กๆ ของชุมชนแปลงที่ดินแดง 640 ครัวเรือนและนำไปสู่ชุมชนรอบๆ ขยายวงออกไปอย่าง กว้างขวางการที่ทำได้นั้นเกิดจากที่ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีการรวมตัวกันทางการเมืองชุมนุมเรียกร้อง รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น คือ สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดง ที่สังกัดพรรคการเมืองใหญ่ที่เป็นรัฐบาลในขณะนั้น โดยมีกรรณิชนหนังสือไปทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการเรียกร้องทางการเมืองนี้เอง ทำให้มีการเข้ามาทำการตรวจสอบเรื่อง โครงสร้างว่าที่ แท้จริงเป็นอย่างไร โดยมีการตั้งคณะกรรมการทั้งสองฝ่ายเข้าทำการตรวจสอบ โครงสร้างว่ามีความ เข้มแข็งพอหรือไม่ และเรื่องก็ไปสู่กระบวนการที่สูงขึ้นไปจนถึงระดับชาติ และท้ายสุดก็มีการยกเลิก การทเวนแปลงที่ดินแดง ซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จของชุมชนแปลงที่ดิน และการแสดงบทบาทผู้นำชุมชน และผู้นำทางการเมือง ซึ่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดง

ทั้งนี้กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองที่ใช้พระราชบัญญัติการปกครองกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 แบ่งการปกครองออกเป็น 50 เขต ซึ่งแต่ละเขตมีสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร 1 คน รวมแล้วจะสมาชิก สภากรุงเทพมหานครทั้งสิ้น 50 คน ดังนั้นเขตดินแดงจึงมีสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร 1 คน ซึ่ง ปัจจุบันได้มีการเลือกตั้งไปแล้ว (การเลือกตั้งพฤศจิกายน, 2553) และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขต

ดินแดง ที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในสมัยที่แล้ว ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำหน้าที่อีกสมัยหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองเดียวกันกับรัฐบาลปัจจุบันก็ตาม แต่ด้วยบทบาทที่โดดเด่นจึงทำให้คนในชุมชนแฟลตดินแดงและชุมชนอื่นๆ ในเขตดินแดง ให้การสนับสนุนและไว้วางใจให้ทำหน้าที่สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดง อีกสมัยหนึ่ง

ดังนั้นสิ่งที่กล่าวมาแล้ว จึงจะเห็นว่าการมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชน มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นได้ และสามารถผลักดันตั้งแต่เรื่องของชุมชนเองไปจนถึงระดับนโยบายของรัฐบาล การที่จะศึกษาในเรื่องเหล่านี้ จึงต้องศึกษาของความเป็นมาตั้งแต่ระดับล่างก่อน จึงจะเข้าใจสิ่งต่างๆ โดยรวมทั้งหมดที่เกิดขึ้นดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว

การศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาสนใจศึกษาบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการศึกษาบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแฟลตดินแดง โดยที่การแสดงบทบาทใน 3 ฐานะ คือ

- 1) ฐานะของผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 2) ฐานะของผู้ประสานงานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 3) ฐานะของผู้สนับสนุนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

โดยที่การแสดงบทบาทใน 3 ฐานะนี้ เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ที่ชุมชนแสดงออก คือ การร่วมมือกันของชุมชนแฟลตดินแดง เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเอง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแฟลตดินแดง

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของชุมชนที่มีต่อการแสดงบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.3.1 ทำให้ทราบถึงบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง เพื่อเพิ่มระดับบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในชุมชนแฟลตดินแดงและในชุมชนอื่นๆ ต่อไปได้อย่างดี

1.3.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แล้วนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปแนะนำส่งเสริมและพัฒนาให้สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงหรือนักการเมืองทุกระดับ สามารถแสดงบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพต่อไป

1.3.3 ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะสามารถช่วยให้หน่วยงาน หรือองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ทราบข้อเท็จจริง แล้วนำไปประกอบการพิจารณา กำหนดแนวทางการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมต่อไป

1.4 คำถามในการวิจัย

สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตดินแดงในฐานะของผู้นำชุมชน ในฐานะของผู้ประสานงานชุมชน ในฐานะของผู้สนับสนุนชุมชน มีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแฟลตดินแดงหรือไม่

1.5 นิยามศัพท์

บทบาท หมายถึง สิทธิหรือหน้าที่ที่บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่างๆทางสังคม จะต้องปฏิบัติตามที่สังคมกำหนดขึ้นมา และบทบาทนี้ มีส่วนประกอบอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 1) ส่วนที่เป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ
- 2) ส่วนที่มีความสำคัญต่อบทบาทจะขาดมิได้
- 3) ส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมบทบาท

ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่สามารถชี้หรือโน้มน้าวหรือใช้อิทธิพลให้ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยทักษะต่าง ๆ เช่น การจูงใจ การติดต่อสื่อสาร ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานเป็นทีมและการตัดสินใจ รวมทั้งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่ม โดยพยายามที่จะหาวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดหมายและผลสำเร็จ สตอกคิลล์ (Stogdill, 1974 : 411) เชื่อว่าผู้นำควรจะมีหลักการกระทำในอันที่จะเป็นผู้รับผิดชอบ ประสานความร่วมมือของบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การตัดสินใจเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหา ดำเนินการจัดการทรัพยากรของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ นอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้วยังต้องประสานความร่วมมือกับองค์กรเอกชนอื่น ๆ ด้วย

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีโครงสร้างแบบแนวราบที่มีการรวมกลุ่มร่วมคิด ร่วมกิจกรรมร่วมแก้ปัญหาพร้อมรับผลประโยชน์ และร่วมบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน เป็นชุมชนมีความเชื่อมั่น รักที่จะพัฒนาและพึ่งตนเอง สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะ มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนด้วยกันเองในลักษณะเพื่อน

ประชาสังคม หมายถึง การที่คนในสังคมมีจิตสำนึกร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มาเป็นพันธมิตรกัน หรือเครือข่ายเดียวกันก่อเกิดอำนาจในแนวราบอันยิ่งใหญ่ขึ้นมาคานอำนาจแนวตั้งของภาครัฐ โดยไม่ได้จำกัดจำนวนประชากรหรือขนาดขององค์กร อาจอยู่กระจัดกระจายมารวมกันเป็นเครือข่าย (Network) ย่อยๆ ไม่ใช่ลักษณะรวมศูนย์ แต่เป็นองค์กรจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

ประชาคม หมายถึง กระบวนการหนึ่งในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ก่อนที่จะเกิดกิจกรรมคนในชุมชนมารวมกันทำประชาคมก่อตั้งองค์กรขึ้น